

Klimatske promjene i euroatlantske integracije: uloga u borbi protiv globalnog zatopljenja i prilagodbi na promjene

Volarević, Natali

Undergraduate thesis / Završni rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, The Faculty of Political Science / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:114:298502>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-07**

Repository / Repozitorij:

[FPSZG repository - master's thesis of students of political science and journalism / postgraduate specialist studies / dissertations](#)

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet političkih znanosti
Preddiplomski studij politologije

Natali Volarević

KLIMATSKE PROMJENE I EUROATLANSKE
INTEGRACIJE: ULOGA U BORBI PROTIV GLOBALNOG
ZATOPLJENJA I PRILAGODBI NA PROMJENE

ZAVRŠNI RAD

Zagreb, 2024.

Sadržaj

1. Uvod.....	3
2. Uloga euroatlantskih integracija u zaštiti okoliša.....	5
3. Povijesni pregled klimatskih politika SAD-a i EU	6
4. Trenutni izazovi i perspektive buduće suradnje	15
5. Zaključak	18
6. Sažetak	20
7. Literatura	20

1. Uvod

1.1. Kontekst istraživanja

Jedan od najsloženijih izazova s kojima se čovječanstvo suočava u 21. stoljeću predstavljaju klimatske promjene. Ekstremni vremenski uvjeti popraćeni rastom globalnih temperatura i topljenjem ledenjaka postali su sve učestaliji, čime ugrožavaju ekosustave, ljudsko zdravlje i ekonomsku stabilnost te stvaraju probleme u odnosima između velikih sila u svijetu. Zato je ključno pitanje kako različite regije diljem svijeta pristupaju rješavanju klimatskih promjena. U navedenom kontekstu posebno trebamo obratiti pozornost na dinamiku dva velika emitera stakleničkih plinova, odnosno Sjedinjene Američke Države (SAD) i Europsku uniju (EU) koja imaju različite politike. Temelj koji je postavio Kyotski protokol za međunarodne napore u borbi protiv klimatskih promjena pa sve do Pariškog sporazuma koji je okupio gotovo sve zemlje svijeta u zajedničkom cilju smanjenja emisija, utjecao je i na ratvoj transatlantskih odnosa nakon hladnog rata. Transatlantski su odnosi po ovome pitanju prošli kroz mnoge burne, ali i mirnije razvojne faze.

1.2. Značaj teme

Od posebne je važnosti tema klimatskih promjena u kontekstu transatlantskih odnosa jer utječe na globalne politike i upravljanjem okolišem te obuhvaća međunarodnu suradnju. Razumijevanje kako se SAD i EU suočavaju s ovim izazovom može pružiti uvide u mogućnosti i prepreke za postizanje globalnog konsenzusa. Za SAD se smatra da su prošle kroz razdoblja intenzivne političke polarizacije po pitanju okoliša, dok se EU percipira kao globalni lider istoga. Razlike u pristupu klimatskim promjenama između SAD-a i EU ne samo da reflektiraju različite političke kulture, već i različite ekonomske interese i društvene prioritete. Te razlike imaju dalekosežne posljedice, od ekonomskih politika do međunarodnih pregovora i globalne sigurnosti.

1.3. Metodologija rada

U ovome ću radu koristiti kvalitativnu analizu sekundarnih izvora, uključujući službene izvještaje, akademske članke i relevantne knjige. Metoda analize sastoji se od tematskog kodiranja podataka iz literature i njihovih glavnih argumenata kako bi se identificirali ključni obrasci i trendovi. Primjenjujući ovaj pristup, u radu ću nastojati pružiti sveobuhvatno

razumijevanje evolucije transatlantskih odnosa u kontekstu klimatskih promjena, odnosno borbi protiv globalnog zatopljenja i prilagodbe (Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije) na promjene. Korištenje citata iz literature omogućit će detaljno prikazivanje stavova i argumenata različitih autora, čime će se osigurati akademska rigoroznost i vjerodostojnost analize.

1.4. Struktura rada

Rad sam strukturirala u nekoliko dijelova koji omogućuju sustavno istraživanje teme. U prvom dijelu daje se povijesni pregled klimatskih politika SAD-a i EU, počevši od Kyotskog protokola, Pariškog sporazuma pa sve do današnjeg dana. Slijedi analiza rastućeg jaza između SAD-a i europskih saveznika po ovom pitanju, s posebnim naglaskom na polazišta i razlike u pristupima klimatskim promjenama. Treći dio rada usmjeren je na analizu odnosa tijekom različitih američkih administracija Clintona, Busha, Obame, Trumpa i Bidena. Poseban dio posvećen je Bidenovoj administraciji i njezinom zelenom planu te percepciji istog u Europi. Zaključak rada obuhvaća analizu i kratku deskripciju nalaza te pruža preporuke za buduću suradnju.

1.5. Teza rada

Teza ovog rada je da pitanje odgovora na klimatske promjene (global climate governance) ostaje jedno od najkontroverznijih i najizazovnijih pitanja u odnosima SAD-a i europskih saveznika. Dok se obje strane slažu oko važnosti smanjenja emisija i borbe protiv globalnog zatopljenja, njihovi pristupi i strategije značajno se razlikuju. Otvorena pitanja u transatlantskim odnosima oko klimatskih promjena postavljaju izazov za uspostavljanje djelotvorne suradnje i zajedničkih politika. Analiza će se fokusirati na mogućnosti rješavanja ovih pitanja i uspostavljanja suradnje koja može zadovoljiti interese obje strane.

2. Uloga euroatlantskih integracija u zaštiti okoliša

Razvoj politika za okoliš u SAD-u i Europi pokazuju različite početne pristupe i točke unatoč zajedničkoj namjeri za njegovu zaštitu. SAD su započele kao suverena nacija s potrebnim institucionalnim, ustavnim i političkim resursima, dok se Europska unija prilagodila za put zajedničkog pothvata više država članica. Kako Kramer ističe, "Kada su Sjedinjene Američke Države počele razvijati aktivnu politiku zaštite okoliša, bile su suverena nacionalna država koja je posjedovala sve ustavne, institucionalne, ekonomske i političke uvjete za osmišljavanje i provedbu koherentne i dosljedne politike zaštite okoliša kod kuće i u inozemstvu (Kramer, 2002: 3). Spomenute razlike proizlaze iz ustavnih i političkih struktura. Europska unija nema vlastite izvore prihoda niti ovlaštenje za uvođenje poreza što joj značajno utječe na sposobnost djelovanja. "Europska unija praktički nema vlastite prihode; prima fiksni postotak (1,27 posto) nacionalnog dohotka država članica" (Kramer, 2002:5). Ekološki su se problemi u Europi razvijali na razini država članica EU, pokrivajući različite teme s različitim intenzitetom, posljedicama i reakcijama nacionalnih zakonodavnih tijela i kreatora politika.

Unatoč stalnim diplomatskim angažmanima, 2023. godina je ostavila dinamičan trag za transatlantski savez jer uz napor da se podrži Ukrajina i zauzme aktivniji stav Europske unije prema Kini, kontinuirano se nastojalo da se osiguraju trgovinski i klimatski sporazumi. Prema autorici Emily Benson, Bidenova administracija i Komisija pod vodstvom von der Leyen bi trebala prioritizirati četiri ključne politike: "izbjegavanje isključivo emisijskog pristupa klimatskoj i trgovinskoj politici", "rad na smanjenju rizika u opskrbnim lancima, uz rješavanje sukoba gdje god je moguće", "olakšavanje interoperabilnosti politika unatoč filozofskim razlikama u pristupima," i "posvećenost međunarodnom forumu za dizajniranje i implementaciju klimatskih i trgovinskih pravila" (Benson, 2024:1). Benson naglašava opasnost pretjeranog fokusiranja samo na emisije stakleničkih plinova jer i drugi problemi poput zagađenja i krčenja šuma značajno ubrzavaju klimatske promjene. Antonio Guterres, UN-ov glavni tajnik, istaknuo je važnost ove teme u svom govoru iz ožujka 2023. godine, rekavši „ Vrijeme je da se okonča nemilosrdni—i besmisleni—rat protiv prirode" (Benson, 2024:2). Drugi prioritet se veže na kontekst zelene tranzicije, kad je Kina naglasila svoju ranjivost tijekom sumita EU-SAD-a u listopadu 2023. zbog ograničenja na izvoz grafita. Grafit je ključna komponenta za proizvodnju baterija, što je kritično za zelenu tranziciju, razvoj vozila

na električni pogon i obnovljivih izvora energijom. Potreba je za koordiniranim odgovorom EU i NATO-a na ove kineske restrikcije, a zajednički odgovor bi mogao uključivati diversifikaciju izvora opskrbe, jačanje unutarnjih kapaciteta, diplomatski pritisak te suradnju i solidarnost. Treći prioritet upozorava na različite pristupe u oporezivanju i regulaciji emisija između EU-a i SAD-a koji mogu izazvati različite trgovinske i političke sporove tijekom vremena. Autorica je koristila WTO kao primarni forum za dizajn i implementaciju pravila jer već ima kredibilitet u ključnim područjima. „Bruxelles i Washington trebali bi iskoristiti ovaj institucionalni zamah i dodatno se posvetiti uzdizanju WTO-a kao odgovarajućeg foruma za izradu pravila na raskrižju trgovine i klimatskog upravljanja“ (Benson, 2024:6). Svi su prioriteti važni za temelj budućih politika koje također štite i bioraznolikost te potiču održiv razvoj.

3. Povijesni pregled klimatskih politika SAD-a i EU

3.1. Razdoblje od Kyotskog protokola do Pariškog sporazuma

Kyotski protokol, koji je potpisan 1997. godine, bio je prvi međunarodni sporazum postavivši pravno obvezujuće ciljeve za smanjenje emisija stakleničkih plinova za razvijene zemlje. Taj trenutak potpisivanja je označio važan trenutak u globalnim naporima za borbu protiv klimatskih promjena. Europska unija je od početka podržavala protokol, naglašavajući potrebu za kolektivnim djelovanjem i predanost smanjenju emisija. Nasuprot tome, Sjedinjene Američke Države, koje su inicijalno podržavale protokol pod Clintonovom administracijom, su svoju podršku povukle pod administracijom Georgea W. Busha, navodeći ekonomske troškove i nedostatak obveza za zemlje u razvoju kao glavne razloge. Europska unija je uložila značajne napore u implementaciju Kyotskog protokola, uspostavljajući vlastiti sustav trgovanja emisijama (EU ETS), koji je postao kamen temeljac europske klimatske politike.

"Unatoč ovim početnim uspjesima, trenutni politički okvir nije uspio premostiti neizbježno širok raspon očekivanja, interesa i stavova prema riziku koje različite strane imaju u vezi s budućnošću klimatskih promjena" (Lampert, 2001:110). Također se razmatraju troškovi provedbe protokola, koji ukazuju na krajnju neizvjesnost jer su dozvoljeni fleksibilni mehanizmi poput trgovanja emisijskim dozvolama i Clean Development Mechanism čija je učinkovitost i dalje predmet rasprave. Predlaže se da obje strane dogovore kratkoročne akcije

bez čekanja na konsenzus o dugoročnim ciljevima i troškovima. Uz navedeno, ističu se neslaganja oko pravila implementacije kad "u studenom 2000. godine, na 6. konferenciji stranaka u Haagu (COP6), Sjedinjene Američke Države i Europska unija nisu uspjele postići dogovor o ključnim pravilima implementacije, posebno o kreditima koji se trebaju dobiti za ugljik pohranjen u poljoprivrednim zemljištima i šumama" (Lempert, 2001:113).

Povlačenje SAD-a iz Protokola je stavilo transatlanske razlike u vezi s okolišem u središte pozornosti, ali Ochs i Schaper ističu da su te razlike postojale i ranije: "mnogi od tih sukoba su jednostavno bili skriveni od javnosti jer se često bave tehničkim aspektima regulacije i rješavaju se na razini osoblja" (Ochs i Schaper, 2005:1). Navode se tri primjera transatlantskog sukoba, a to su klimatske promjene, ekološki standardi za agencije za kreditiranje izvora (ECA) i regulacija genetski modificiranih organizama (GMO). Po pitanju GMO-a EU je postavila pravila na domaćoj sceni koja su postala de facto globalni standard, a SAD nisu uspjele izmijeniti regulaciju da bude prihvatljivija njihovim politikama. Autori zaključuju da se transatlantska suradnja može poboljšati samo uz prihvatanje i priznavanje različitih interpretacija problema i rješenja koja će biti predložena s obje strane. Ključno je povećati protok na razini stručnjaka i ključnih političkih, ekonomskih i društvenih aktera kako bi se potaknula obostrana suradnja.

Dolaskom Baracka Obame na vlast, američka klimatska politika doživljava značajan i čvrst preokret. Obama je prepoznao važnost globalne suradnje u borbi protiv klimatskih promjena i aktivno je sudjelovao u međunarodnim pregovorima koji su kulminirali Pariškim sporazumom 2015. godine. Isti je sporazum predstavljao prekretnicu jer se po prvi put sve zemlje, uključujući i najveće emitere stakleničkih plinova poput SAD-a i Kine, obvezuju i preuzimaju odgovornost za smanjenje emisija. Sporazum je osmišljen tako da bude fleksibilan i inkluzivan, omogućujući svakoj zemlji da postavi svoje ciljeve smanjenja emisija (Nationally Determined Contributions - NDCs) u skladu sa svojim kapacitetima i okolnostima. EU je odigrala ključnu ulogu u postizanju Pariškog sporazuma, koristeći svoju diplomatsku moć i ekonomski utjecaj kako bi potaknula druge zemlje na ambicioznije ciljeve.

Također, „sigurnost Europe će ovisiti o tome funkcioniraju li mehanizmi globalnog klimatskog upravljanja ispravno i o tome koliko brzo druge zemlje, posebno Kina i Indija, pređu na niskougljičnu ekonomiju" (Bergamaschi i Sartoti, 2018:7). Trumpova se administracija,

nasuprot tome, povukla iz Pariškog sporazuma jer je tvrdila da je sporazum nepravedan prema američkim radnicima i da će naštetiti američkom gospodarstvu. Trump je naglašavao potrebu za zaštitom američkih radnih mjesta i energetske neovisnosti, što je uključivalo potporu industriji fosilnih goriva koja je ranije bila naglašena. Bidenova administracija ponovno vraća SAD u Pariški sporazum i postavlja ambiciozne ciljeve za smanjenje emisija, uključujući plan postizanja neto nula emisija do 2050. godine. Bidenov plan za klimatske promjene uključuje značajna ulaganja u obnovljive izvore energije, modernizaciju infrastrukture te stvaranje zelenih radnih mjesta. Također, njegova administracija naglašava važnost međunarodne suradnje i ponovno uspostavlja transatlantske veze u borbi protiv klimatskih promjena.

3.2. Georgea W. Busha: negiranje i opstrukcija

George W. Bush vodio je administraciju obilježenu skepticizmom prema znanosti o klimatskim promjenama i aktivnom opstruiranju međunarodnih napora za smanjenje emisija. Tijekom tog se perioda SAD povukao iz Kyotskog protokola i promovirao politike koje su favorizirale fosilna goriva. Bushova je administracija mislila da bi implementacija Kyotskog protokola uzrokovala ozbiljne ekonomske poteškoće za SAD, osobito u sektorima koji su visoko ovisni o fosilnim gorivima te je u skladu s time usmjerila napore na deregulaciju i podršku industriji fosilnih goriva. EPA¹ je bila pod stalnim pritiskom da smanji regulative koje su nametnute industriji, a energetska je politika bila usmjerena na povećanje domaće proizvodnje nafte i plina. Administracija je smatrala da su fosilna goriva ključna za energetska sigurnost SAD-a i gospodarski rast, što je dovelo do smanjenja ulaganja i suprotnosti s globalnim trendovima prelaska na obnovljive izvore energije. Također je tvrdila da bi striktni klimatski ciljevi doveli do povećanja troškova za američke tvrtke i potrošače, čime bi se oslabio konkurentski položaj SAD-a na globalnom tržištu.

Administracija je smatrala da bi industrije u SAD-u bile u nepovoljnom položaju u odnosu na one u zemljama koje nemaju obveze smanjenja emisija, što bi moglo dovesti i do gubitka radnih mjesta i smanjenja ekonomske konkurentnosti. Promovirala je tehnološke inovacije kao rješenje za smanjenje emisija stakleničkih plinova, ali bez obvezujućih međunarodnih ciljeva.

¹ EPA (Environmental Protection Agency) je američka agencija osnovana 1970. godine s ciljem zaštite ljudskog zdravlja i okoliša. Njezine zadaće uključuju izradu i provođenje zakona o zaštiti okoliša, nadzor nad zagađivačima zraka i vode, upravljanje otpadom te promociju održivih praksi i obrazovanja o okolišu. Ista također provodi znanstvena istraživanja kako bi podržala svoje regulatorne aktivnosti i osigurala da se donose odluke temeljem najnovijih znanstvenih saznanja.

Njihov pristup je bio usmjeren na razvoj naprednih tehnologija za čistu energiju, kao što su hvatanje i skladištenje ugljika (CCS). „Unatoč opoziciji na federalnoj razini vlasti, inicijative na razini saveznih država su pokazale da postoji značajna podrška za klimatske akcije unutar SAD-a, što je kasnije olakšalo prelazak na ambicioznije politike pod Obaminom administracijom“ (Schreurs, Vandever i Selin, 2019: 16). U globalnom kontekstu, Bushova administracija bila je izolirana u svojoj poziciji prema klimatskim promjenama jer je često naglašavala važnost suradnje s industrijama i drugim zemljama na dobrovoljnoj osnovi, umjesto prihvaćanja obvezujućih ciljeva. „Iako su Bush i njegova administracija priznali potrebu za smanjenjem emisija, njihov pristup bio je usmjeren na tehnološka rješenja koja su imala spor i ograničen utjecaj“ (Brattberg, 2021: 12). Ovaj pristup stvorio je određeni stupanj izolacije SAD-a u međunarodnim klimatskim pregovorima, posebno u odnosu na Europsku uniju koja je zagovarala strože mjere. Europska unija, Japan i druge industrijalizirane zemlje nastavile su napore za implementaciju protokola, a izolacija SAD-a je pokazala razlike u pristupu i percepciji klimatskih rizika između SAD-a i drugih velikih ekonomija. Kritičari su često naglašavali da je administracija zanemarivala dugoročne ekonomske koristi od ulaganja u čistu energiju i održive tehnologije.

3.3. Barack Obama: preokret prema suradnji

Dolaskom Baracka Obame na vlast 2009. godine, klimatska politika SAD-a doživjela je značajan preokret jer ih je opazio kao jednu od najvećih prijetnji modernom društvu i odmah po preuzimanju dužnosti počeo raditi na reformama koje bi smanjile emisije stakleničkih plinova i potaknule međunarodnu suradnju. Jedan od prvih značajnih koraka koje je Obama poduzeo bio je usvajanje Zakona o oporavku i reinvestiranju iz 2009. godine. Zakon je uključivao milijarde dolara za financiranje zelene tehnologije i projekte obnovljivih izvora energije, a bio je ključan za poticanje zelenih investicija i stvaranje novih radnih mjesta u tim sektorima. Kroz ovaj zakon, SAD je uložio u razvoj solarnih i vjetroelektrana, kao i u projekte energetske učinkovitosti u javnim i privatnim zgradama. Obamina administracija je pokrenula "Clean Power Plan" 2015. godine, koji je postavio cilj smanjenja emisija iz sektora proizvodnje električne energije za 32% do 2030. godine u odnosu na razine iz 2005. godine. Clean Power Plan predstavljao je prekretnicu u američkoj klimatskoj politici, fokusirajući se na smanjenje emisija iz jednog od najvećih izvora stakleničkih plinova u zemlji. „U svojim govorima o

stanju Unije 2013. i 2014. godine, predsjednik je ojačao ovu predanost, povezujući najnovije prirodne katastrofe s klimatskim promjenama i upozoravajući da će uslijediti izravna predsjednička inicijativa u slučaju da Kongres ne usvoji „dvostranačko, tržišno utemeljeno rješenje“ (Egan i dr., 2023:249).

„Predsjednikov govor o stanju Unije u veljači 2013., *Plan akcije za klimu* predstavljen četiri mjeseca kasnije i prijedlog Agencije za zaštitu okoliša (EPA)¹ o postavljanju standarda za emisiju ugljika za nove elektrane, sve ukazuju na povećanu spremnost za rješavanje ekoloških problema“ (Cusumano, 2015:19). Na međunarodnom planu, Obama je aktivno sudjelovao u pregovorima koji su doveli do Pariškog sporazuma 2015. godine koji predstavlja prvi globalni klimatski sporazum obvezujući sve zemlje na smanjenje emisija i jačanje napora u borbi protiv klimatskih promjena. Njegova je administracija odigrala ključnu ulogu uvjeravajući druge velike emitere, poput Kine, da preuzmu obveze za smanjenje emisija. Sporazum je imao za cilj ograničenje globalnog zagrijavanja na 1.5°C. Obamina administracija je potpisala nekoliko bilateralnih sporazuma o klimatskoj suradnji s ključnim globalnim partnerima, uključujući Kinu, Indiju i EU koji su pomogli pri jačanju međunarodne predanosti i potaknuli razmjenu tehnologija i iskustava. Ovi sporazumi obuhvaćali su zajedničke inicijative za smanjenje emisija, ulaganja u obnovljive izvore energije i istraživanje novih tehnologija za skladištenje energije. Unatoč značajnom napredovanju, Obamina se administracija suočila s velikim izazovima unutar SAD-a kad je Republikanska stranka u Kongresu kontinuirano blokirala prijedloge zakona koji bi omogućili implementaciju širokog spektra klimatskih mjera. „Republikanska većina u Kongresu kontinuirano je blokirala prijedloge zakona koji bi omogućili implementaciju širokog spektra klimatskih mjera“ (Ochs i Schaper, 2005: 12). To je značilo da je Obama je stoga morao koristiti izvršne uredbе i regulatorne agencije poput EPA-e za provedbu svojih klimatskih politika. Dogodio se pravni spor oko Clean Power Plana² kad je nekoliko saveznih država i industrijskih skupina podnijelo je tužbe protiv plana, tvrdeći da je prekoračio ovlasti EPA-e.

3.4. Donald Trump: povratak skepticizmu

² Clean Power Plan je inicijativa EPA-e usmjerena na smanjenje emisija ugljičnog dioksida iz elektrana, prvenstveno prelaskom na čišće izvore energije kao što su vjetar i solarna energija. Plan je ključan dio napora za smanjenje klimatskih promjena i zaštitu javnog zdravlja.

Donald Trump je na vlast došao 2017. godine s kojim je američka klimatska politika ponovno doživjela značajan i skeptičan zaokret. Jedan od prvih poteza Trumpove administracije bio je najava povlačenja SAD-a iz Pariškog sporazuma jer „je tvrdio da je Pariški sporazum nepravedan prema SAD-u i da bi njegova implementacija rezultirala gubitkom milijuna radnih mjesta i smanjenjem ekonomske konkurentnosti" (Colgan i Holbrooke, 2017:2). Njegova je administracija također ukinula mnoge Obamine inicijative za smanjenje emisija, uključujući Clean Power Plan te je promovirala politiku "energetske dominacije", koja je uključivala povećanje proizvodnje nafte, plina i ugljena. „Administracija je ukinula ograničenja na bušenje nafte i plina u zaštićenim područjima i smanjila regulative za industriju fosilnih goriva“ (Gusev, 2022:9). Trump je imenovao skeptike klimatskih promjena na ključne pozicije u EPA-i i drugim regulatornim agencijama, što je dodatno oslabilo provedbu okolišnih zakona. Njegova je politika utjecala na međunarodni poredak jer „strategija *America First* razlikuje se od tradicionalnog pogleda na transatlantski savez kao dvostranački cilj u američkoj vanjskoj politici i izaziva zabrinutost oko toga u kojoj mjeri može još uvijek postojati suštinska međunarodna suradnja na glavnim izazovima" (Egan i dr., 2023:3).

Na međunarodnom planu, Trumpova je administracija bila izolirana u svom pristupu klimatskim promjenama jer je njegova „odluka o povlačenju iz Pariškog sporazuma izazvala je široku osudu međunarodne zajednice i dodatno oslabila globalnu borbu protiv klimatskih promjena" (Schreurs, Vandever i Selin, 2019:16). Mnoge su američke savezne države, gradovi i tvrtke nastavile su provoditi ambiciozne klimatske politike, a inicijative na državnoj i lokalnoj razini pokazale su da postoji značajna podrška za klimatske akcije unutar SAD-a, kroz privatne investicije i međunarodne partnerstva. Trumpova administracija smanjila je financiranje za klimatska istraživanja i uklonila reference na klimatske promjene iz službenih izvještaja i web stranica vladinih agencija. „Cenzura i smanjenje financiranja za klimatska istraživanja otežali su znanstvenicima i javnosti pristup točnim informacijama o klimatskim promjenama“ (Brattberg, 2021:13).

Ovo je imalo dugoročne posljedice na sposobnost SAD-a da se bavi klimatskim izazovima i sudjeluje u međunarodnim naporima. Trumpov skepticizam se također očitovao u njegovim imenovanjima za Vrhovni sud i druge federalne sudove, gdje je postavio suce koji su skeptični prema klimatskoj znanosti i regulativama. „Pravosudni sustav pod Trumpom postao je

prepreka za implementaciju budućih klimatskih politika, čak i nakon promjene administracije“ (Cross, 2015:19). Sveukupno, Trumpova administracija predstavljala je korak unatrag za američku klimatsku politiku i međunarodne napore za borbu protiv klimatskih promjena. Povlačenje iz Pariškog sporazuma, ukidanje ključnih regulativa i smanjenje financiranja za klimatska istraživanja značajno su oslabila američku ulogu u globalnoj borbi protiv klimatskih promjena. „Trumpov mandat obilježen je povratkom skepticizmu i promicanjem fosilnih goriva, što je izazvalo duboke podjele unutar SAD-a i međunarodne zajednice“ (Luterbacher, 2005: 12).

3.5. Joseph Biden: ambiciozni zeleni plan

Američka je klimatska politika krenula u smjeru pojačane akcije i suradnje s međunarodnom zajednicom dolaskom Josepha Bidena na vlast. U vremenima ključnih političkih promjena, Lacatus i Blanc naglašavaju pojam „diplomacije nade“ kao temelj za oblikovanje budućih odnosa. "Utvrđujemo da obje strane sudjeluju u diplomaciji nade, izražavajući entuzijazam, obećavajući obnovu transatlantskog odnosa i ponovno potvrđujući svoju međusobnu predanost postizanju zajedničkih ciljeva" (Lacatus i Blanc, 2022:2). Tri ključne komponente „diplomacije nade“ jesu ciljevi, putovi i agencija. U kontekstu ciljeva, i SAD i EU naglašavaju hitnost rješavanja zajedničkih globalnih izazova, posebno klimatskih promjena, pandemija i borbe protiv terorizma i nasilja. Što se tiče putova, autori razlikuju diskurs popravka koji se vraća na stare putove i obnovu odnosa i diskurs promjene koji ističe potrebu za novim putem obzirom na nove okolnosti. U kontekstu agencije, postoje dva ključna diskursa koje obje strane koriste kako bi pokazale svoju sposobnost da vode svoje državne i institucije prema uspješnoj suradnji. "Novi izabrani dužnosnici i njihovi kolege očekuje se da igraju središnju ulogu u izvođenju nade, držeći određenu 'dramatičnu dominaciju', jer su oni sami utjelovljenje promjene i nesigurnosti zbog promjene vodstva" (Lacatus i Blanc, 2022:8).

Biden je odmah, na prvi dan mandata, najavio povratak SAD-a u Pariški sporazum, čime je poslao jasnu poruku o prioritetima svoje administracije i obnovi američkog liderstva u tom području. Administracija Bidena nastoji politički obnoviti svoje transatlantske veze, otvarajući nove mogućnosti suradnje sa svojim europskim kolegama" (Egan i dr., 2023:3). Njegova je administracija postavila ambiciozan cilj postizanja neto nula emisija do 2050. godine, a među ključnim inicijativama je i plan *Build Back Better*, koji uključuje značajna ulaganja u

infrastrukturu i čistu energiju. „Plan 'Build Back Better' predviđa 2 bilijuna dolara ulaganja u obnovljive izvore energije, modernizaciju energetske infrastrukture i stvaranje milijuna zelenih radnih mjesta“ (Benson, 2024: 5). Jedan od ključnih elemenata Bidenove klimatske strategije je promocija vozila na električni pogon kojima je krajnji cilj da do 2030. godine polovina svih novih automobila prodanih u SAD-u budu na električni pogon.

Zakon „mijenja postojeće porezne olakšice do iznosa od 7.500 USD za nova električna vozila“ (Guix, 2023:7) čime se rješava pitanje cijene za potrošače. Poticanje proizvodnje i kupnje vozila na električni pogon bitan je korak prema smanjenju emisija iz transportnog sektora, koji je jedan od najvećih izvora stakleničkih plinova u SAD-u. Bidenov plan uključuje i subvencije za kupnju vozila na električni pogon, razvoj infrastrukture za punjenje te podršku američkoj automobilskoj industriji u tranziciji na proizvodnju automobila koji će biti ekološki prihvatljivija. Po pitanju obnovljivih izvora energije, planira se udvostručenje proizvodnje energije iz vjetra i sunca do 2030. godine, čime bi se značajno smanjila ovisnost o fosilnim gorivima, stvorila nova radna mjesta i ojačala energetska sigurnost.

Biden je na međunarodnoj sceni naglasio važnost suradnje s ključnim globalnim partnerima te na klimatskom summitu u travnju 2021., najavio smanjenje svoje emisije za 50-52% do 2030. godine u odnosu na razine iz 2005. godine. Njegova je administracija osnovala Nacionalni klimatski savjet (National Climate Task Force), koji koordinira klimatske akcije unutar različitih sektora federalne vlade te dokazuje predanost integraciji klimatskih akcija u sve vladine aspekte vladine. U provedbi klimatskih politika i osiguranja za dosljedno provođenje ciljeva za smanjenje emisija se međuresorna tijela nalaze kao ključni akteri. “Bidenova administracija ponovno je zauzela vodeću ulogu u međunarodnim klimatskim pregovorima, potičući druge velike emitere da povećaju svoje ciljeve za smanjenje emisija“ (Schreurs, Vandever i Selin, 2019:16). Kako bi postigla svoje zacrtane ciljeve, Bidenova će administracija morati koristiti izvršne naredbe i regulatorne mjere da zatomi stranku suprotnog mišljenja unutar Kongresa.

3.6. Europska unija

Članak iz 2023. godine autora Youngsa i Lazard, naglašava kako klimatske promjene su sve više upletenije u vanjsku strategiju EU koja uključuje sigurnosne, razvojne i geoekonomske dinamike. Oni smatraju kako EU, globalni lider u smanjenju emisija stakleničkih plinova, nije

uspjela adekvatno adresirati širi skup ekoloških izazova koji su usko povezani s klimatskom dinamikom. "Neuspjeh Europskog zelenog plana da u potpunosti adresira vanjskopolitičke dimenzije klimatskog i okolišnog otiska EU može dovesti do veće nestabilnosti na međunarodnoj razini" (Youngs i Lazard, 2023:158). Autori ističu napetosti koje su pojačane nakon invazije Rusije na Ukrajinu 2022. godine koje su utjecale na klimatsku i energetska strategiju EU.

REPowerEU je nova strategija usvojena u svibnju 2022. godine koja se bazira na smanjenju ovisnosti o ruskome plinu i ubrzanja razvoja obnovljivih izvora energije te su "klimatska politika, energetska sigurnost i geopolitika EU postale još bliže isprepletene, pri čemu je ruska vojna agresija potaknula i klimatske obveze i potragu za alternativnim izvorima plina" (Youngs i Lazard, 2023:169). Povećana cijena nafte i plina te politička nestabilnost u regijama s velikim zalihama, kao što su Bliski Istok i Rusija, dodatno motiviraju EU da razvije održive energetske politike. Autori navode kako se politika EU fokusirala na simptome klimatskih promjena, a ne na njihove korijenske uzroke kako bi im čovječanstvo moglo lakše i kvalitetnije pristupiti. "Unatoč svim prilagodbama vezanim uz klimu u vanjskom djelovanju EU, puni spektar ekoloških čimbenika još uvijek nije doveo do ovakvih dalekosežnih promjena u politikama i globalnim perspektivama Unije" (Youngs i Lazard, 2023:165).

"Unija se suočava s prijetnjama samim temeljima liberalnog poretka jer su napori za promicanje učinkovitog multilateralizma također natjerali Kinu, Rusiju i SAD da se povuku od tih pravila, bilo u smislu poštivanja teritorija, tržišta ili upravljanja" (Egan i dr., 2023:9). Jedno je od ključnih pitanja i izazova za EU postalo usklađivanje unutarnjih politika s vanjskom politikom, posebno u kontekstu rastućih nacionalističkih i populističkih pokreta unutar same Unije. U odnosu s Kinom, EU je zauzela oštriji politički stav, ali je i dalje postojala razlika među državama članica u pogledu ekonomskog odnosa s istom. Naglasak se stavlja na prilagodbi liberalnog poretka novim globalnim stvarnostima, naglašavajući potrebu za inkluzivnim pristupom jer „pritisak za promjene dolazi ili od onih koji su slabo institucionalizirani u dominantne okvire suradnje ili od onih koji su isključeni iz hijerarhija globalnog upravljanja“ (Egan i dr., 2023:11).

4. Trenutni izazovi i perspektive buduće suradnje

4.1. Ekonomija i politika u kontekstu klimatskih promjena

Analizirajući uzroke razlika u klimatskim politikama između SAD-a i Europske unije, Busby i Ochsa ističu tri glavne dimenzije, materijalni uvjeti, vrijednosti i politički sustavi pri objašnjavanju. Kagan za razlike u materijalnim uvjetima ukazuje kao posljedice različitih pozicija moći. "Za Kagana, SAD, kao najmoćnija zemlja na svijetu, je unilateralna jer to može biti, dok je Europa, kao relativno slaba vojna regija, multilateralna jer to mora biti" (Busby i Ochsa, 2004:39). Međutim, autori smatraju da se razlike u klimatskoj politici jednostavno ne mogu objasniti različitim troškovima prilagodbe jer je EU spremnija poduzeti odlučne mjere unatoč lošijem ekonomskom modelu predviđanja. Druga dimenzija obuhvaća razlike u vrijednostima između Amerikanaca i Europljana. Tradicionalno se smatra kako se Europljani više brinu o okolišu nego Amerikanci, ali „za mnoge u Sjedinjenim Državama ovo bi se činilo pomalo nelogičnim, budući da je zeleni pokret započeo u SAD-u 1970-ih godina" (Busby i Ochsa, 2004:46). Autori nalaze različite dokaze za ovu tvrdnju, napominjući da Amerikanci i Europljani možda imaju različite preferencije prema vrstama politike, ali su jednako zabrinuti za klimatske promjene. Treća dimenzija koja se smatra najvažnijom jer se odnosi na razlike u političkim sustavima, međunarodno je ometala globalnu klimatsku suradnju.

"Američki politički sustav omogućuje određenim interesima—naime klimatskim skepticima i poslovnim interesima—da koriste pravo veta na vanjske ekološke obveze" (Busby i Ochsa, 2004:35). Takav fragmentirani sustav omogućuje interesnim skupinama da blokiraju ili modificiraju klimatske politike koje bi mogle negativno utjecati na njihove ekonomske interese. U suprotnosti, europski donosioci odluka se suočavaju s ekološkim pokretima koji su sve sposobniji utjecati na izbornu politiku. "Civilno društvo također ima vitalnu i neophodnu ulogu u promjeni nacionalnih okvira kako bi se stvorila osnova za ambiciozan, pravedan i obvezujući međunarodni sporazum" (Gusev, 2011:9). Autori zaključuju kako je bolje razumijevanje domaćih politika drugih i pažljiviji institucionalni dizajn klimatskih politika mogu pomoći u prevladavanju tih prepreka.

Emily Benson u članku "*The geopolitics of economic and climate security: transatlantic trends*" analizira trenutne promjene u vanjskoj ekonomskoj politici SAD-a i njihove implikacije za transatlantske odnose. Primjetno je kako Biden vodi dualnu politiku s

netradicionalnim pristupom međunarodnom ekonomskom angažmanu i trgovinskoj politici. Autorica ističe kako pristupi SAD-a i EU imaju zajedničke točke kao što su „de-risking“³ umjesto „decoupling“⁴ s Kinom, ali i dalje postoje značajne razlike u njihovim strategijama. Iz pregled Zakona o smanjenju inflacije (IRA) koji je potpisan u kolovozu 2022. godine, možemo vidjeti najveće pojedinačne klimatske izdatke s gotovo 370 milijardi dolara uloženi u sektore zelene ekonomije. Ta financijska potpora za cilj ima diversifikaciju opskrbnih lanaca, koji su trenutno jako ovisni o Kini (mineralima i baterijama). Kako bi ublažila zabrinutost da IRA diskriminira europske kompanije i potencijalno može preusmjeriti zelena ulaganja u SAD, uspostavila je Task Force i počela se koristiti okvirom Vijeća za trgovinu i tehnologiju EU-SAD.

Također, Benson naglašava da EU i SAD, unatoč zajedničkom cilju smanjenja ovisnosti o Kini, imaju različite pristupe ekonomskoj sigurnosti i klimatskoj politici. "SAD ostaje predan pristupu koji se uglavnom temelji na poticajima, dok se EU fokusira na kombinaciju regulacijskih i poticajnih politika" (Benson, 2023:4), kao što je Mehanizam za prilagodbu ugljika na granicama (CBAM), koji uvodi tarife na uvoz temeljen na ugljičnom intenzitetu. Također, jačanje institucija poput Europskog parlamenta i Europske komisije omogućilo je veću integraciju okolišnih politika, dok su u SAD-u promjene pod utjecajem nekonzervativne revolucije dovele do slabljenja saveznih ekoloških regulatornih tijela.

4.2. Zeleni planovi i njihova implementacija

Jedan od glavnih izazova u transatlantskoj suradnji je različit pristup obvezujućim ciljevima smanjenja emisija. Unatoč razlikama, EU je uspjela povisiti svoj utjecaj na međunarodnoj sceni kroz strateško korištenje klimatske diplomacije i stvaranje koalicija. Na primjer, tijekom Pariškog klimatskog sumita 2015. godine, EU je uključila 79 zemalja iz svijeta u visoko-ambicioznu koaliciju. Također, "od summita 2009. godine, čini se da je EU naučila iz svojih pogrešaka i pojačala svoje napore u klimatskoj diplomaciji na temelju tih lekcija" (Cross, 2017: 22). Uspjeh Pariškog sporazuma je u velikoj mjeri bio rezultat europske diplomatske inicijative

³ „De-risking“ označava smanjenje rizika povezanih s poslovanjem u ili s Kinom, ali bez potpunog prekida odnosa. Diversifikacija izvora opskrbe, smanjenje ovisnosti o kineskim dobavljačima, jačanje unutarnjih kapaciteta i traženje alternativnih tržišta.

⁴ „Decoupling“ za cilj ima potpuno ili gotovo potpuno razdvajanje ekonomskih i političkih veza s Kinom, Premještanje cjelokupne proizvodnje iz Kine, prekid trgovinskih odnosa, uvođenje sankcija i carinskih barijera te poticanje domaće proizvodnje.

i sposobnosti mobilizacije široke međunarodne koalicije, gdje EU, kroz kombinaciju normativne moći i strateške diplomacije, može postati ključan akter u oblikovanju globalne ekonomske politike. „EU mora zadržati vodstvo zbog vlastitog prava i moralnog autoriteta koji proizlazi iz činjenice da je jedina regija koja je do sada uspostavila konkretne ciljeve smanjenja emisija i mehanizme za njihovu provedbu“ (Gusev, 2011:90).

4.3. Mogućnost za uspješnu suradnju

Mogućnost za uspješnu suradnju između SAD-a i EU u borbi protiv klimatskih promjena leži u prepoznavanju zajedničkih ciljeva i interesa. Obje strane su svjesne ozbiljnosti klimatskih promjena i potrebe za koordiniranim akcijama na globalnoj razini. „Transatlantska suradnja može donijeti sinergijske učinke, kombinirajući tehničke inovacije SAD-a i regulatorne ekspertize EU“ (Lempert, 2001:10). Jedan od ključnih elemenata potencijalne suradnje je harmonizacija regulativa i standarda za obnovljive izvore energije i emisije stakleničkih plinova. „Harmonizacija standarda može olakšati trgovinu zelenim tehnologijama i potaknuti ulaganja u održive projekte“ (Brattberg, 2021:13). Također, zajednički istraživački projekti i razmjena znanstvenih saznanja mogu ubrzati razvoj novih tehnologija za borbu protiv klimatskih promjena.

Suradnja između SAD-a i EU također može uključivati zajedničke inicijative za financiranje klimatskih projekata u zemljama u razvoju, što je ključno za globalne napore u smanjenju emisija. „Financiranje klimatskih projekata u zemljama u razvoju može pomoći tim zemljama da pređu na održive izvore energije i izbjegnu putanju visokih emisija“ (Ochs i Schaper, 2005:11). Unatoč potencijalima za suradnju, postoje i izazovi, uključujući političke razlike i konkurenciju za tehnološko liderstvo. „Političke razlike između SAD-a i EU mogu otežati postizanje konsenzusa o ključnim pitanjima, dok konkurencija za tehnološko liderstvo može stvoriti tenzije“ (Cross, 2015:17). Ipak, s obzirom na zajedničke ciljeve i prijetnje koje donose klimatske promjene, suradnja između SAD-a i EU ostaje ključna za globalnu klimatsku sigurnost.

Donositelji političkih odluka s obje strane Atlantika sve više vide klimatske promjene kao priliku za konkurenciju, a ne kao kolektivni teret. One kreću prepoznavati te promjene kao polje za natjecanje, posebno obzirom na kineski tehnološki napredak u proizvodnji obnovljivih izvora energije. Kina je postala vodeća zemlja u proizvodnji solarnih panela, litij-ionskih

baterija i vjetroturbina, što je dovelo do povećanja europskih subvencija za obnovljivu energiju. "Od 2001. godine, na primjer, Kina je povećala svoju proizvodnju solarnih panela s 1 posto na 66 posto svjetske proizvodnje" (Colgan, 2021:1). To podrazumijeva državne investicije u tehnologije koje podržavaju održivost okoliša, odnosno usmjeravanju napora privatnog sektora prema istom cilju. Ključno je pravilo provođenje politika prema redoslijedu, obično je uspješniji onaj koji zelenu industrijsku politiku prioritizira, dok određivanje cijena ugljika slijedi kasnije, ako uopće. Pro-klimatske politike, poput strože regulacije ili poreza na ugljik, mogu nametnuti veće troškove domaćim proizvođačima proizvoda s visokim udjelom ugljika, što dovodi do potrebe za prilagodbom tarifama na granicama. "I predsjednica Europske unije Ursula von der Leyen i predsjednik SAD-a Joe Biden obećali su koristiti neku verziju prilagodbenih tarifa na granicama" (Colgan, 2021:2).

Iako je suradnja na klimatskim i energetske pitanjima između SAD-a i EU bila općenito slaba, s dolaskom Bidenove administracije se otvaraju nove mogućnosti za poboljšanje suradnje. "On je nazvao klimatske promjene hitnom krizom i predložio ambiciozan klimatski plan koji uključuje 2 bilijuna dolara ulaganja u zelene poticaje tijekom sljedeće četiri godine" (Brattberg, 2020:4). Nadalje, Trumpova je administracija naglašavala nacionalizam i suverenitet, često je zanemarivala globalnu podršku demokraciji, a "Bidenova kampanja izjavila je svoju ambiciju sazvati skupinu demokratskih nacija na Summitu za demokraciju kako bi raspravljali o borbi protiv korupcije, obrani od rastućeg autoritarizma i unapređenju ljudskih prava" (Brattberg, 2020:9). Za vrijeme Bidenove administracije mogao se uspostaviti strateški dijalog s EU o tehnologiji i regulaciji, baziran na zajedničkim vrijednostima i ciljevima, jer se Trump fokusirao na ograničavanje pristupa kineskim tehnologijama i zabranama dobavljačima. EU je iskoristila klimatsku politiku kao sredstvo za jačanje europske politike i promicanje svojih vanjskopolitičkih ciljeva. „Klimatska politika postala je važan pokretač europske integracije u cjelini“ (Gusev, 2011:80).

5. Zaključak

Klimatske promjene predstavljaju jedan od najsloženijih i najhitnijih izazova s kojima se svijet suočava. Transatlantski odnosi između Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Europske unije (EU) u kontekstu klimatskih promjena prošli su kroz različite faze, od nesuglasica i opstrukcija do suradnje i zajedničkih napora. Analizom različitih administracija u SAD-u, od Georgea W.

Busha do Joea Bidena, i njihovih pristupa klimatskoj politici, vidljivo je kako politički prioriteti i ekonomski interesi oblikuju odgovore na globalne klimatske izazove. Administracija Georgea W. Busha bila je obilježena skepticizmom prema međunarodnim klimatskim sporazumima i favoriziranjem fosilnih goriva, što je stvorilo jaz između SAD-a i EU u pristupu klimatskim promjenama. Povlačenje iz Kyotskog protokola i fokus na dobrovoljne mjere za smanjenje emisija pokazali su se nedostatnima za globalne napore u borbi protiv klimatskih promjena. Nasuprot tome, administracija Baracka Obame donijela je značajan preokret, postavljajući ambiciozne ciljeve za smanjenje emisija i igrajući ključnu ulogu u postizanju Pariškog sporazuma. Dolaskom Donalda Trumpa na vlast, američka klimatska politika ponovno je doživjela korak unatrag. Povlačenje iz Pariškog sporazuma i promicanje industrije fosilnih goriva stvorili su dodatne podjele unutar SAD-a i oslabili međunarodne napore. SAD se ponovno uključio s Joe Bidenom u međunarodne klimatske napore, naglašavajući važnost suradnje s globalnim partnerima. Njegova je administracija također naglasila važnost međunarodne suradnje, što se vidi kroz ponovni ulazak u Pariški sporazum i osnivanje Nacionalnog klimatskog savjeta.

Unatoč izazovima, potencijali za suradnju između SAD-a i EU ostaju visoki. Ekonomija i politika igraju ključne uloge u oblikovanju odgovora na klimatske promjene, a zajednički ciljevi mogu biti postignuti kroz koordinirane akcije i harmonizaciju regulativa. „Harmonizacija standarda može olakšati trgovinu zelenim tehnologijama i potaknuti ulaganja u održive projekte“ (Brattberg, 2021:13). Suradnja u istraživanju i razvoju, kao i zajedničke inicijative za financiranje klimatskih projekata u zemljama u razvoju, ključni su za postizanje globalnih ciljeva smanjenja emisija. Klimatske promjene zahtijevaju globalne odgovore i zajedničke napore. „Jačanje transatlantske suradnje i koordinacija s drugim globalnim partnerima bit će ključni za postizanje ambicioznih klimatskih ciljeva“ (Gusev, 2022:11). Zajednički rad na razvoju i implementaciji zelenih tehnologija, kao i financiranje klimatskih inicijativa, može pomoći u rješavanju izazova klimatskih promjena i osigurati održivu budućnost.

Sveukupno, unatoč izazovima i političkim razlikama, transatlantska suradnja između SAD-a i EU pokazuje potencijal za djelotvorne klimatske akcije. „Bidenov ambiciozni zeleni plan daje nadu za budućnost u kojoj SAD i njihovi partneri mogu zajednički raditi na rješavanju jednog

od najvećih izazova našeg vremena“ (Gusev, 2022:11). Suradnja u istraživanju, razvoju i implementaciji održivih tehnologija, uz harmonizaciju regulativa i standarda, ključna je za postizanje ciljeva smanjenja emisija i borbu protiv klimatskih promjena. „Razlike u transatlantskim regulatornim standardima i očekivanjima potrošača uzrokovale su trenja koja su bila manje vidljiva u prošlosti. Mnogi okolišni problemi oko kojih su EU i SAD zauzeli različite pristupe su predmet kako akademskog interesa tako i političke zabrinutosti“ (Schreurs i dr., 2009:2). Samo kroz zajedničke napore i koordinirane akcije, SAD i EU mogu osigurati bolju i održiviju budućnost za sve.

6. Sažetak

Ovaj rad analizira pristupe Sjedinjenih Američkih Država (SAD) i Europske unije (EU) u rješavanju klimatskih promjena, s fokusom na njihove različite politike. Istražuje povijesni razvoj od Kyotskog protokola do Pariškog sporazuma i analizira kako su različite američke administracije, od Clintona do Bidena, oblikovale trenutne klimatske politike. Kvalitativna analiza sekundarnih izvora otkriva ključne obrasce i trendove u transatlantskim odnosima. Unatoč političkim razlikama, rad zaključuje da postoji visok potencijal za suradnju između SAD-a i EU, što je ključno za globalne napore u smanjenju emisija i zaštiti okoliša.

7. Literatura

Benson, E. (2024) *Transatlantic Trade and Climate; A Strategic Roadmap for 2024*. Center for European Reform, London.

Benson, E. (2023) *The Geopolitics of Economic and Climate Security: Transatlantic Trends*. European Policy Centre, Brussels.

Bergamaschi, L., Sartori, N. (2018) *The Geopolitics of Climate: A Transatlantic Dialogue*. Istituto Affari Internazionali, Rim.

Brattberg, E. (2021) *Reinventing Transatlantic Relations on Climate, Democracy, and Technology*. Carnegie Endowment for International Peace, Washington.

Busby, J., Ochs, A. (2005) *From Mars and Venus Down to Earth: Understanding the Transatlantic Climate Divide*. Council on Foreign Relations, New York.

- Colgan, J. D., Holbrooke, R. (2008) *Climate and Energy in the Transatlantic Relationship*. German Marshall Fund, Berlin.
- Cross, M. K. D. (2017) *Partners at Paris? Climate Negotiations and Transatlantic Relations*. Routledge, London
- Cusumano, E. (2015) *Handing Over Leadership: Transatlantic Environmental Governance as a Functional Relationship*. European Policy Centre, Brussels.
- Guix, P. R. (2023) *Key Transatlantic Implications of the Inflation Reduction Act*. Elcano Royal Institute, Madrid.
- Gusev, A. S. (2020) *Climate Change Issues in a Transatlantic Context*. European Union Institute for Security Studies, Paris.
- Kramer, L. (2003) *Development of Environmental Policies in the United States and Europe: Convergence or Divergence*. *Environmental Law Institute*, Washington, 3-12.
- Lempert, R. (2001) *Finding Transatlantic Common Ground on Climate Change?* Routledge, London.
- Lacatus, C., Blanc, E. (2022) *Diplomacy of Hope: Transatlantic Relations in the Transition from Trump to Biden*. Routledge, London.
- Ochs, A., Schaper, M. (2005) *Conflict or Cooperation? Transatlantic Relations in the Environmental Field*. *German Institute for International and Security Affairs*, Berlin.
- Ochs, A., Sprinz, D. F. (2004) *Europa Riding the Hegemon? Transatlantic Climate Policy Relations*. German Institute for International and Security Affairs, Berlin.
- Schreurs, M., Vandever, S., Selin, H. (2009) *Expanding Transatlantic Relations: Implications for Environment and Energy Politics*. MIT Press, Cambridge.
- Wiedekind, J., Lemke, C. (2021) *Finding Common Ground in Uncertain Times: Assessing the Prospect of Multilateralism in Transatlantic Climate Change Policy*. Springer, Berlin.
- Youngs, R., Lazard, O. (2021) *Climate, Ecological and Energy Security Challenges Facing the EU: New and Old Dynamics*. Routledge, London.